

УДК 331.556.4

JEL Classification J61; I23

DOI: <https://doi.org/10.32515/2413-340X.2018.33.17-24>*Д. Д. Плинокос*, доц., канд. екон. наук*Центральноукраїнський національний технічний університет, м. Кропивницький, Україна**М. О. Коваленко*, канд. екон. наук*Запорізький національний технічний університет, м. Запоріжжя, Україна*

Академічна мобільність в контексті підвищення конкурентоспроможності системи вищої освіти

У статті досліджуються процеси академічної мобільності в контексті підвищення конкурентоспроможності системи вищої освіти. Розглянуто сутність поняття «конкурентоспроможність системи вищої освіти» та особливості визначення рівня конкурентоспроможності системи освіти. Досліджено основні тенденції залучення іноземних студентів. Проаналізовано стан та тенденції академічної мобільності українських студентів. Досліджено основні перешкоди та перспективи розвитку міграційних процесів серед українських студентів з метою підвищення конкурентоспроможності вітчизняної системи вищої освіти

академічна мобільність, конкурентоспроможність, система освіти, вища освіта, міграція

Д. Д. Плинокос, доц., канд. екон. наук*Центральноукраїнський національний технічний університет, г. Кропивницький, Україна**М. А. Коваленко*, канд. екон. наук*Запорізький національний технічний університет, г. Запоріжжя, Україна*

Академическая мобильность в контексте повышения конкурентоспособности системы высшего образования

В статье исследуются процессы академической мобильности в контексте повышения конкурентоспособности системы высшего образования. Рассмотрены сущность понятия «конкурентоспособность системы высшего образования» и особенности определения уровня конкурентоспособности системы образования. Исследованы основные тенденции привлечения иностранных студентов. Проанализировано состояние и тенденции академической мобильности украинских студентов. Исследованы основные препятствия и перспективы развития миграционных процессов среди украинских студентов с целью повышения конкурентоспособности отечественной системы высшего образования

академическая мобильность, конкурентоспособность, система образования, высшее образование, миграция

Постановка проблеми. В постіндустріальну епоху рушійною силою розвитку національних економік є їх інноваційність та швидка адаптивність до викликів глобалізованого світу. В таких умовах підготовка висококваліфікованих фахівців, яким притаманні здатність та бажання створювати, використовувати та поширювати нові знання й технології, набуває особливого значення та стає запорукою конкурентних переваг на міжнародній арені. Тільки національна система освіти, яка націлена на підготовку й розвиток фахівців, здатних до продуктивної інтелектуальної діяльності, може забезпечити трансформаційні процеси економіки. Країни, які приділяють багато уваги питанням розвитку вищої освіти, її диверсифікації та інтернаціоналізації досягають великих успіхів в економічному зростанні.

В сучасному світі інтернаціоналізація вищої освіти забезпечує низку переваг, таких як збільшення та диверсифікація фінансових надходжень через залучення іноземних студентів; розширення навчальних планів і підготовка своїх студентів в зарубіжних вузах-партнерах; підвищення якості освіти та наукових досліджень за рахунок участі студентів і викладачів у міжнародному процесі обміну знаннями, тощо.

Саме необхідність підвищення якості та конкурентоспроможності освіти в

Україні та її інтеграції в міжнародний освітній простір зумовили розробку і затвердження «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» [15]. Розвиток процесів інтернаціоналізації актуалізує дослідження її впливу на конкурентоспроможність національних систем вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань розвитку системи вищої освіти в своїх наукових працях приділяли багато уваги В. П. Андрущенко, Л. І. Антошкіна, І.С. Каленюк, О.М. Левченко, А.С. Музиченко, О.І. Трохимець, Н.В. Ушенко та ін. Питанням академічної мобільності та її ролі у підвищенні конкурентоспроможності національних систем освіти присвячені праці таких вчених як О.С. Гринькевич [1], С.В. Захарченко [3], О.І. Кізілов [19], М. Квіск [5] та ін. Водночас, необхідність перетворення академічної мобільності на важливий чинник розвитку національної системи вищої освіти України та забезпечення її конкурентоспроможності на міжнародному рівні зумовлюють необхідність досліджень сучасного етапу розвитку академічної мобільності в Україні та створення умов, які покликані забезпечити комплексну підтримку цього напрямку в рамках всебічної модернізації вітчизняної вищої школи.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження процесів академічної мобільності в контексті підвищення конкурентоспроможності системи вищої освіти. Основними завданнями, що постають відповідно до мети, є: розглянути сутність поняття «конкурентоспроможність системи вищої освіти», дослідити основні тенденції залучення іноземних студентів та академічної мобільності українських студентів, визначити їх взаємозв'язок.

Виклад основного матеріалу. Інтеграційні процеси, що відбуваються, в сучасному світовому співтоваристві, торкнулись всіх сфер життєдіяльності людини, не виключенням стала і сфера освіти. У відповідь на виклики світової наукомісткої економіки в світі виникла глобальна академічна система. Академічна мобільність стає головною і невід'ємною частиною цього процесу і сучасного світу.

Існує кілька визначень академічної мобільності. Деякі фахівці в сфері інтернаціональної освіти під академічною мобільністю розуміють обмежений за часом період навчання студента в країні, де він не є громадянином. У цьому випадку мобільність закінчується, коли студент повернувся до своєї рідної країни після завершення навчання закордоном. Згідно з іншими джерелами, академічна мобільність - це можливість для студентів визначення їх освітньої траєкторії, вибору предметів та курсів, які знаходяться в освітніх стандартах, відповідно до їх здібностей, прагнень та освітніх потреб [19, с. 327-333].

Науковці в сфері політики освіти і науки все більше звертають увагу на важливість вільного пересування не тільки для окремого студента і наукового співтовариства, але і для суспільства в цілому. Розвиток академічної мобільності продиктований необхідністю подолання національної замкнутості, інтеграції в світовий освітній простір, формування конкурентоспроможної по відношенню до зовнішнього середовища системи освіти.

Конкурентоспроможність розглядається як властивість об'єкту, яка характеризує його здатність реально чи потенційно задовольнити конкретні потреби у порівнянні з аналогічними об'єктами [16, с. 35]. Згідно «Енциклопедичного словника бізнесмена» конкурентоспроможність визначається як ступінь відповідності конкретного товару в конкретний момент часу вимогам ринку за технічними, економічними та іншими характеристиками [2].

На думку відомого американського економіста М. Портера, конкурентоспроможність національних систем визначається здатністю постійно розвиватися і створювати інновації. Підкреслюючи, що конкуренція - це не рівновага, а

постійні зміни, він наголошує на ключовій ролі держави у стимулюванні удосконалень та модернізацій, тобто в інноваційному розвитку [7].

Узагальнюючи різні підходи, можна стверджувати, що конкурентоспроможність являє собою сукупність властивостей і характеристик певного об'єкта, які в порівнянні з подібними забезпечують йому можливості швидкої адаптуватись до конкретних умов ринку та ефективніше досягати мети. Визначення рівня конкурентоспроможності будь-якої системи передбачає:

- визначення бази порівняння, тобто конкурентного середовища;
- визначення характеристик системи, які забезпечують конкурентні переваги;
- визначення методів оцінки (показників) характеристик системи;
- проведення аналізу та формування висновків щодо управління конкурентоспроможністю системи.

Конкурентоспроможність системи освіти тієї чи іншої країни визначається в зіставленні з системами освіти інших країн, проте, ефективність цієї системи визначається для того середовища, в якому вона функціонує, тобто держави або суспільства.

При визначенні характеристик і параметрів, порівняння яких дозволить зробити висновок щодо рівня конкурентоспроможності, першочергово слід приділити увагу результативності системи вищої освіти. Зосередження на окремих елементах системи вищої освіти, таких як кадрове забезпечення, матеріально-технічна база, міжнародна діяльність, тощо, не дозволяє повно оцінити рівень конкурентоспроможності. Польський дослідник політики в галузі освіти М. Квієк відзначає, що наразі в Європейському просторі наукових досліджень результати системи вищої освіти полягають у досягненні високих показників конкурентоспроможності економіки, розвитку академічної мобільності (як студентів, так і професіоналів), і здатності високоосвічених фахівців до продуктивної зайнятості. Тобто, в діяльності вищих навчальних закладів ключового значення набуває виконання економічних функцій освіти: забезпечення економічного зростання, підтримку знаннєвої економіки та поширення нових знань в умовах глобалізації [5, с. 299-300]. Це означає, що в умовах глобалізації відбувається диверсифікація напрямів діяльності закладів вищої освіти, реалізація яких має забезпечувати взаємодію національних і міжнародних учасників транскордонної освіти та стимулювання виробництва знань та інноваційної активності. А отже, інтернаціоналізація стає важливим чинником конкурентоспроможності національних систем освіти [1, с. 314-325].

В умовах інтеграції України до глобального освітнього простору одним із індикаторів її конкурентоспроможності є чисельність іноземних студентів. Дані щодо чисельності іноземних студентів в Україні наведена в табл. 1.

Таблиця 1 – Динаміка чисельності іноземних студентів у ВНЗ України на початок навчального року

Навчальний рік	Усього навчається, осіб	в тому числі іноземні студенти		Усього прийнято на початковий цикл навчання, осіб	в тому числі іноземні студенти	
		осіб	%		осіб	%
2012/13	1946666	49044	2,52	406217	9316	2,3
2013/14	1861600	59391	3,19	406313	11358	2,8
2014/15	1689226	56933	3,37	361110	6946	1,9
2015/16	1605270	53493	3,33	323064	5549	1,7
2016/17	1586754	52147	3,29	313856	6751	2,2

Джерело: складено авторами на основі [10-14].

Як видно з таблиці, цей показник лишається на досить низькому рівні – 3,3%, в той час, як в країнах ОЕСР у 2015 р. міжнародні студенти становили в середньому 8 % осіб [18].

За даними Українського державного центру міжнародної освіти Міністерства освіти і науки України найбільша кількість іноземних студентів в Україну прибуває з Індії – 16,4%, Азербайджану – 11,3%, Марокко – 8,8%, Туркменістану – 6,7% [4]. Слід визначити, що зазвичай в Україну на навчання здебільшого прибували студенти з пострадянських країн, проте, їх частка в структурі іноземних студентів знижується. Якщо у 2015 році відмічалось 44,62% цієї категорії іноземних студентів, то у 2017 році вони склали 29,47%. В той же час спостерігається збільшення чисельності іноземних студентів з країн Африки, зокрема Нігерії та Марокко [4; 6].

Розвинені країни з високим рівнем людського розвитку, приваблюють потоки академічної міграції. Системи освіти таких країн орієнтуються на управлінські та інноваційно-технологічні види діяльності, забезпечуючи підготовку людського капіталу високої якості для національних економік. Наразі вітчизняна система вищої освіти не може з ними конкурувати.

За показником частки зайнятого населення, яке має повну вищу освіту, Україна посідає 9-те місце в рейтингу конкурентоспроможності за методологією Інституту розвитку менеджменту. Але, на жаль, слід відзначити недостатньо високу якість освіти в Україні [3, с. 13-20]. Так, у рейтингу країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2017-2018 [20] Україна за складовою, що характеризує вищу освіту та професійну підготовку, посіла 35 місце, та погіршила свої позиції в порівнянні з минулим періодом на 2 пункти. Причому, відзначається погіршення позицій як математичної та природничої освіти, так і шкіл менеджменту.

Слід також відзначити, що досить довгий час в Україні спостерігається тенденція невідповідності місця роботи випускників та фаху, здобутого ними у закладах вищої освіти. Згідно з опитуванням Державного інституту розвитку сім'ї та молоді, проведеного у 2007 році, 47% випускників не працювала за спеціальністю. Подібна ситуація відмічалась і у 2012 році, коли 40% випускників вищих навчальних закладів були зайняті не за фахом [8].

Зважаючи на те, що одним з індикаторів конкурентоспроможності системи вищої освіти є її здатність забезпечувати вимогам національної економіки у підготовці фахівців, такі тенденції негативно характеризують ефективність вітчизняної системи вищої освіти і стають підґрунтям процесів розвитку академічної мобільності українських студентів.

За даними аналітичного центру CEDOS, у 2015/2016 навчальному році в іноземних навчальних закладах навчалось 66,7 тис. осіб українців. Серед країн приймаючих найбільшу чисельність українських відповідно тенденціям минулих років залишаються Польща (30041 осіб), Німеччина (9088 осіб), Росія (6936 осіб), Канада (2790 осіб), Чехія (2395 осіб). Зростання за сім років склало 176%, причому, за останні роки приріст складає майже 20% (11 тис. осіб). Найбільш стрімке збільшення показали студенти, які навчаються в Польщі – 32% – їх чисельність зросла з 22,8 до 30 тис. осіб. Взагалі, географічна та мовна близькість сприяють розвитку процесів академічної мобільності між Україною та Польщею, де частка українців серед іноземних студентів складає 57% [9].

Згідно даних ресурсу «Eurostudent», прагнення академічної мобільності серед українських студентів є досить сильним – 29% прагнуть тимчасового навчання закордоном. Серед їхніх однолітків у всіх країнах Євросоюзу це стосується приблизно третини студентів (35%). Але, слід відзначити, що українці значно менш мобільні, ніж їх європейські однолітки. Частка студентів, які здійснили навчання закордоном, в Україні є дуже низькою: лише 2% студентів повідомляють, що вони були зараховані на

навчання закордон. Тобто середнє співвідношення реалізованого та запланованого навчанням закордоном становить 1:15 (2% проти 29%).

До найпоширеніших перешкод навчання закордоном відносяться наступні. По-перше, це додаткові фінансові витрати, пов'язані з перебуванням за кордоном. Так 61% українських студентів вважають, що це є значною перешкодою. Недостатнє знання іноземної мови становить перешкоду для 39% українських студентів. Близько третини студентів зазначають, перешкодою розставання з сім'єю та близькими. Проблеми з правилами доступу до обраної країни (отримання візи, тощо) та труднощі, пов'язані з інтеграцією у вітчизняну систему освіти, зазначили, відповідно 37% і 28% українських студентів.

Участь в одному або декількох академічних курсах в іншій країні широко застосовується в Європі та світі, вважається корисним для особистого розвитку студентів. В ідеалі результати навчання за кордоном мають бути також офіційно визнані вітчизняними закладами вищої освіти та зарахованими на певному освітньому ступені. Проте, українські студенти знаходяться у відносно не вигідному становищі щодо повного визнання зарубіжних ECTS, порівняно з європейцями. Тільки 27% українських студентів, які тимчасово навчалися закордоном, повідомляють, що їх кредити, отримані за кордоном, були повністю визнані в українських закладах освіти [17].

Отже, незважаючи на очевидний високий рівень зацікавленості в навчанні закордоном серед українських студентів, частка тих, хто приймає участь в академічній мобільності, є досить низькою. Тож, для розвитку академічної мобільності в Україні необхідно вжити низку заходів: 1) підготовка адміністраторів вищих навчальних закладів для ролі організаторів процесу мобільності, організації обміну між ними в рамках європейських програм для встановлення більш тісної взаємодії; 2) розвиток багатомовності, включаючи вивчення відповідних іноземних мов ще до періоду мобільності; перепідготовка викладачів іноземного мови; розробка загальних індикаторів для оцінки мовної підготовки студентів; радикальне поліпшення мовної підготовки студентів у цілому; 3) полегшення доступу до інформації про мобільність, включаючи створення спеціальних сайтів за основними ресурсами та програмами мобільності; створення бази даних за всіма формами програм мобільності; формування співставної статистики з питань мобільності; 4) розширення числа учасників мобільності та її форм, зокрема, відкриття літніх університетів для студентів та академічного складу, розповсюдження навчальних програм в Інтернеті, підтримка партнерських відносин між університетами за умов забезпечення мобільності; 5) забезпечення необхідного відповідного статусу для людей, залучених до мобільності, включаючи такі заходи, як офіційне підтвердження відповідними структурами тезису про те, що мобільність являє необхідний компонент у навчанні студентів, а також у професійній діяльності та перепідготовці науково-педагогічного складу закладу освіти.

Глобалізація та інтернаціоналізація в сфері вищої освіти характеризується зростаючою академічною мобільністю, що вимагає більшої відкритості, прозорості, розширення інформації про вузи і програми. Це, в свою чергу, відбивається на сучасних принципах визначення гарантії якості освіти.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Чисельність іноземних студентів є важливим показником, що відображає міжнародне визнання й конкурентоспроможність країни та її університетів на міжнародному ринку освітніх послуг. Високі темпи зростання чисельності українських студентів, які обирають для навчання іноземні вищі навчальні заклади, та більш низький, в порівнянні з розвиненими країнами, рівень залучення іноземних студентів в країну свідчать про необхідність підвищення конкурентоспроможності вітчизняної системи вищої освіти. В останні роки, при помірно зростаючій кількості іноземних студентів, спостерігається

активне зростання кількості українських студентів за кордоном. Ця тенденція є загрозовою для системи освіти України. Тому одним з ключових факторів утримання українських студентів та залучення іноземних студентів на навчання на даному етапі є підвищення якості освітніх послуг. Способи та форми надання освіти вищими навчальними закладами України мають стати більш різноманітними, також потребують розвитку ділові зв'язки та інтернаціоналізація вітчизняних вишів, формування стратегії інтернаціоналізації закладів вищої освіти. В сучасних умовах розвитку глобального ринку освітніх послуг забезпечення якості освіти стає особливо складним, має забезпечувати швидку реакцію освітніх систем на мінливі умови, особливо шляхом розвитку академічної мобільності. Це вимагає нових теоретико-методичних і практичних розробок з даної тематики, з метою забезпечення високого рівня конкурентоспроможності національної системи вищої освіти.

Список літератури

1. Гринькевич О. С. Аналіз і моделювання процесів інтернаціоналізації вищої освіти у контексті інноваційного розвитку [Текст] / О. С. Гринькевич, Н. П. Лутчин // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2017. – № 3. – С. 314–325
2. Енциклопедичний словник бізнесмена: менеджмент, маркетинг, інформатика [Текст] / Під заг. ред. М. І. Молдаванова. – К. : Техніка, 1993. – 856 с.
3. Захарченко С. В. Освіта України та її регіонів у міжнародному вимірі конкурентоспроможності (оцінки за методологією IMD-lausanne) [Текст] / С. В. Захарченко // Економічний вісник університету. – 2017. – Вип. 32(1). – С. 13–20.
4. Іноземні студенти в Україні. Статистична інформація Українського державного центру міжнародної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studyinukraine.gov.ua/life-in-ukraine/international-students-in-ukraine/>
5. Квієк М. Університет і держава: вивч. глобал. трансформацій [Текст] / М. Квієк пер. з англ. Т.Цимбала. – К. : Таксон, 2009. – 380 с.
6. Левченко О.М. Експорт освітніх послуг вищими навчальними закладами України у вимірі глобалізаційних процесів [Текст] / О.М. Левченко, Д.Д. Плинокос // Науковий журнал «Економіка: реалії часу». – Одеса. – 2015. – №4 (20). – С. 212–213.
7. Портер М. Э. Международная конкуренция. Конкурентные преимущества стран: пер. с англ. / М. Э. Портер. – 4-е изд. – М. : Альпина Паблицер, 2016. – 947 с.
8. Світящук І. Академічна міграція [Електронний ресурс] / І. Світящук, Є. Стадний. – Режим доступу: https://cedos.org.ua/system/attachments/files/000/000/050/original/AcademicMigration_CSR.pdf?1404815631
9. Стадний Є. Українські студенти за кордоном: скільки та чому? [Електронний ресурс] / Є. Стадний, О. Слободян – Режим доступу: <https://cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-za-kordonom-skilky-ta-chomu>
10. Статистичний бюлетень «Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2012/13 навчального року» [Текст] / Державна служба статистики України – К, 2013. – 188 с.
11. Статистичний бюлетень «Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2013/14 навчального року» [Текст] / Державна служба статистики України – К, 2014. – 165 с.
12. Статистичний бюлетень «Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2014/15 навчального року» [Текст] / Державна служба статистики України – К, 2015. – 169 с.
13. Статистичний бюлетень «Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2015/16 навчального року» [Текст] / Державна служба статистики України – К, 2016. – 171 с.
14. Статистичний бюлетень «Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2016/17 навчального року» [Текст] / Державна служба статистики України – К, 2017. – 208 с.
15. Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» №344/2013 від 25 червня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/344/2013
16. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность организации в условиях кризиса: экономика, маркетинг, менеджмент [Текст] / Р.А. Фатхутдинов. – М. : Маркетинг, 2002. – 892 с.
17. Chvorostov A. International student mobility in Armenia, Georgia, Russia, and Ukraine [Електронний ресурс] // Chvorostov. A, Hauschildt K. – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/310843013_International_student_mobility_in_Armenia_Georgia_Russia_and_Ukraine

18. International Migration Outlook 2016. – Paris : OECD Publishing, 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oecd.org/migration/international-migration-outlook-1999124x.htm>
19. Kizilov O. Academic Mobility of Ukrainian Students: Intentions, Involvement and Obstacles [Текст] / О. Kizilov, А. Рапорорт, К. Kizilova // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. – 2014. – Вип. 20. – С. 327–333
20. The Global Competitiveness Report 2017-2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index-2017-2018/>

References

1. Hrynkevych, O.S., & Lutchyn, N.P. (2017). Analiz i modeliuvannia protsesiv internatsionalizatsii vyshchoi osvity u konteksti innovatsiinoho rozvytku [Analysis and Modeling of the Processes of Internationalization of Higher Education in the Context of Innovation Development]. *Marketing i menedzhment innovatsii – Marketing and Management of Innovations*, 3, 314-325 [in Ukrainian].
2. Moldavanova, M.I. (Eds.). (1993). *Encyclopedic Dictionary of Businessman: Management, Marketing, Informatics*. Kyiv: Tekhnika [in Ukrainian].
3. Zakharchenko, S.V. (2017). Osvita Ukrainy ta yii rehioniv u mizhnarodnomu vymiri konkurentospromozhnosti (otsinky za metodolohiieiu IMD-lausanne) [Education of Ukraine and its Regions in the International Dimension of Competitiveness (IMD-lausanne assessment methodology)]. *Ekonomichnyi visnyk universytetu – Economic Bulletin University, issue 32(1)*, 13-20 [in Ukrainian].
4. Inozemni studenty v Ukraini. Statystychna informatsiia Ukrainskoho derzhavnoho tsentru mizhnarodnoi osvity [Foreign students in Ukraine. Statistical information of the Ukrainian State Center for International Education] (n.d.). *studyinukraine.gov.ua*. Retrieved from <http://studyinukraine.gov.ua/life-in-ukraine/international-students-in-ukraine/> [in Ukrainian].
5. Kviiek, M. (2009). *University and State: Stud. globally transformations*. (T.Tsymbal, Trans). Kyiv: Takson [in Ukrainian].
6. Levchenko, O.M. & Plynokos, D.D. (2015). Eksport osvitnikh posluh vyshchymy navchal'nymy zakladamy Ukrayiny u vymiri hlobalizatsiynykh protsesiv [Exports of Educational Services at Higher Educational Institutions of Ukraine in Terms of Globalization Processes]. *Naukovyy zhurnal «EKONOMIKA: realiyi chasu» – Scientific journal “Economics:time realities”*, 4 (20), 212-213 [in Ukrainian].
7. Porter, M.Eh. (2016). *International competition. Competitive advantages of the countries*. (4th ed.). (Trans). Moscow: Al'pina Publisher [in Russian].
8. Svitashchuk, I., & Stadnyi, Ye. (n.d.). Akademichna mihratsiia [Academic migration]. *cedos.org.ua* Retrieved from https://cedos.org.ua/system/attachments/files/000/000/050/original/AcademicMigration_CSR.pdf?1404815631 [in Ukrainian].
9. Stadnyi, Ye. & Slobodian, O. (n.d.). Ukrainski studenty za kordonom: skilky ta chomu? [Ukrainian Students Abroad: How many and Why?]. *cedos.org.ua* Retrieved from <https://cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-za-kordonom-skilky-ta-chomu> [in Ukrainian].
10. Statystychnyi biuleten «Osnovni pokaznyky diialnosti vyshchykh navchalnykh zakladiv Ukrainy na pochatok 2012/13 navchalnoho roku» [The statistical bulletin «Basic indicators of activity of higher educational institutions of Ukraine at the beginning of 2012/13 academic year»]. (2013). Kyiv: State Statistics Service of Ukrain [in Ukrainian].
11. Statystychnyi biuleten «Osnovni pokaznyky diialnosti vyshchykh navchalnykh zakladiv Ukrainy na pochatok 2013/14 navchalnoho roku» [The statistical bulletin «Basic indicators of activity of higher educational institutions of Ukraine at the beginning of 2013/14 academic year»]. (2014). Kyiv: State Statistics Service of Ukrain [in Ukrainian].
12. Statystychnyi biuleten «Osnovni pokaznyky diialnosti vyshchykh navchalnykh zakladiv Ukrainy na pochatok 2014/15 navchalnoho roku» [The statistical bulletin «Basic indicators of activity of higher educational institutions of Ukraine at the beginning of 2014/15 academic year»]. (2015). Kyiv: State Statistics Service of Ukrain [in Ukrainian].
13. Statystychnyi biuleten «Osnovni pokaznyky diialnosti vyshchykh navchalnykh zakladiv Ukrainy na pochatok 2015/16 navchalnoho roku» [The statistical bulletin «Basic indicators of activity of higher educational institutions of Ukraine at the beginning of 2015/16 academic year»]. (2016). Kyiv: State Statistics Service of Ukrain [in Ukrainian].
14. Statystychnyi biuleten «Osnovni pokaznyky diialnosti vyshchykh navchalnykh zakladiv Ukrainy na pochatok 2016/17 navchalnoho roku» [The statistical bulletin «Basic indicators of activity of higher educational institutions of Ukraine at the beginning of 2016/17 academic year»]. (2017). Kyiv: State Statistics Service of Ukrain [in Ukrainian].

15. Ukaz Prezidenta Ukrainy «Pro Natsionalnu stratehiiu rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku» №344/2013 vid 25 chervnia 2013 r. [Decree of the President of Ukraine "On the National Strategy for the Development of Education in Ukraine until 2021" No. 344/2013 dated June 25, 2013] (2013.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/go/344/2013> [in Ukrainian].
16. Fatkhutdinov, R.A. (2002.). *Konkurentosposobnost orhanyzatsyy v uslovyakh kryzysa: ekonomyka, marketynh, menedzhment [Competitiveness of an organization in a crisis: economy, marketing, management]*. Moscow: Marketynh [in Russian].
17. Chvorostov, A., & Hauschildt, K. (n.d.). International student mobility in Armenia, Georgia, Russia, and Ukraine. *researchgate.net* Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/310843013_International_student_mobility_in_Armenia_Georgia_Russia_and_Ukraine [in English].
18. International Migration Outlook 2016. (2016). *oecd.org*. Retrieved from <http://www.oecd.org/migration/international-migration-outlook-1999124x.htm> [in English].
19. Kizilov, O. (2014 p.). Academic Mobility of Ukrainian Students: Intentions, Involvement and Obstacles [Academic Mobility of Ukrainian Students: Intentions, Involvement and Obstacles]. *Metodolohiia, teoriia ta praktyka sotsiologichnoho analizu suchasnoho suspilstva – Methodology, theory and practice of sociological analysis of modern society, issue 20, 327-333* [in English].
20. The Global Competitiveness Report 2017-2018 (n.d.) *reports.weforum.org* Retrieved from <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index-2017-2018/> [in English].

Dmytro Plynokos, Associate Professor, PhD in Economics (Candidate of Economic Sciences)

Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, Ukraine

Marharyta Kovalenko, PhD in Economics (Candidate of Economic Sciences)

Zaporizhzhya National Technical University, Zaporizhzhya, Ukraine

Academic Mobility in the Context of Increasing the Competitiveness of the Higher Education System

The purpose of the article is to study the processes of academic mobility in the context of increasing the competitiveness of the higher education system. The article considers the essence of the concept of "competitiveness of the system of higher education" and features of determining the level of competitiveness of the education system. The main tendencies of attraction of foreign students are studied. The state and trends of academic mobility of Ukrainian students are analyzed. The main obstacles and perspectives of the development of migration processes among Ukrainian students are studied in order to increase the competitiveness of the national system of higher education.

The number of foreign students in Ukraine remains at a rather low level - 3.3%, while in the OECD countries in 2015, international students accounted for an average of 8%. Despite the apparent high level of interest in studying abroad among Ukrainian students, the share of those who participate in academic mobility is rather low. The most common obstacles to studying abroad include additional financial costs associated with staying abroad; insufficient knowledge of a foreign language; divorce with family and relatives; problems with the rules of access to the chosen country (obtaining a visa, etc.); the difficulties associated with integration into the domestic education system. It should be noted that, as a rule, in Ukraine, for the most part, students came from post-Soviet countries, but their share in the structure of foreign students is decreasing. If in 2015, 44.62% of this category of foreign students was noted, then in 2017 they amounted to 29.47%. At the same time, there is an increase in the number of foreign students from Africa, in particular Nigeria and Morocco. The high rates of growth of the number of Ukrainian students who choose foreign higher educational establishments for studying and the lower level of attraction of foreign students in comparison with developed countries testify to the need to increase the competitiveness of the domestic higher education system.

It is determined that the current conditions of development of the global educational services market for quality of education become particularly complex, should ensure the rapid reaction of educational systems to changing conditions, especially through the development of academic mobility, which will ensure a high level of competitiveness of the national higher education system.

academic mobility, competitiveness, education system, higher education, migration

Одержано (Received) 20.05.2018

Прорецензовано (Reviewed) 22.05.2018

Прийнято до друку (Approved) 28.05.2018